

«Payadoreak ez luke inoiz ahaztu behar herriaren ahotsa dela»

Argentinako Cordoba probintziako payadore bakarra da. Kasik hiru milioi eta erdi biztanletan, bakarra. Cordobako probintzian beste jardun artistiko batzuek tradizio indartsuagoa omen dutelako, dantzak kasu. Berak, baina, 5 urte zituenerako esan zion aitari payadorea izan nahi zuela, «ahotsik ez dutenen ahotsa». Gainontzeko payadore gehienak gizonezkoak dira eta 50 urtetik gorakoak. Bera, emakumea, 23 urtekoa eta unibertsitateko ikaslea.

Nola iritsi zara payadore izatera?

Ni oso autodidakta izan naiz. Lagun bertsolariekin hitz egin ez jakin dut hemen bertso eskolak dituzuela. Argentinan oraintsu hasi dira tailer modukoak antolatzen. Baina nik bakarrik ikasi dut inprobisatzeko. 5 urte nituenerako buruz ikasitako bertsoak abesten nintuen eta 12-13 urteren bueltan nire bertsoak idazten hasi nintzen. Eta, segidan, inprobisatzen. Guk defendatzen dugu payadorea jaio egiten dela eta, gero, egin egiten dela; diamanreak bezala, leundu eta biribildu.

Inguruan, etxean, bada payadorerik?

Ez, baina nire sustraiekin pisu handia daukate nire hautuan. Aitona, aita eta anaia zaldizkoak dira, zaldi basatien gainean beren trebezia erakusten aritzen dira festa kreoleetan. Argentinan kirol

bat da hori. Zaldizkoen munduan presentzia dauka payadoreak. Zaldizkoak zaldi gainean bere trebezia erakusten du eta payadoreak abestu egiten dio, lausengatu egiten du. Aitona, aita eta anaia zaldian ibiltzera joaten zirenean, niri arreta handia ematen zidan payadoreen jardunak. Eta oso txikia nintzela igotzen ninduten oholtzara, buruz nekien Martin Fierroren bertsoren bat abestera. Betidanik gustatu izan zaizkit inprobisazioa eta errima.

Zeri kantatzen dio payadoreak?

Payadoreak askotariko gaiei abesten die, ez bakarrik zaldizkoei. Baina azkenaldian zaldizkoei abestea diru iturri bat bihurtu da payadorearentzat.

Jatorrian, payadorea kazetaria zen, kronista, zirkuetan lan egiten zuen... baina denborarekin payadore ibiltari eta kontalari hark garrantzia galdu zuen eta lanik gabe geratu zen. Orduan hasi zen zaldizkoei abesten.

Zu payadore profesionala zara? Hori duzu bizimodua?

Tira, ni uneotan ikaslea naiz, Hizkuntza eta Literatura lizentziatura egiten ari naiz eta gurasoen babesa dut horretarako. Baina ikasketez aparte, payadore bezala diru bat irabazten dut.

Asko interesatzen zait hizkuntzalaritza eta literatura eta gustatuko litzaidake hezkuntza publikora eramatea inprobisazioa. Inprobisatzailak mundu guztian gauden arren, Argentinan nahastu egiten da zer den payadore bat, zer abeslari bat, zer esatari bat, nork abesten dituen aurrez egindako bertsoak, nork inprobisatzen duen... Ezezagutza dago –are gehiago

nire probintzian, Cordoban, payadore bakarra bainaiz– eta hori argitu beharra dagoela sentitzen dut.

Ahozkotasuna beti galtzaile ateratzen da, ezta?

Bai, eta gainera narratibari poesiari baino garrantzia handiago ematen zaio. Eta errimadun poesiari, are garrantzia txikiagoa, arkaikoena delako. Baina, era berean, zailena ere bada.

Zer toki daukate gaur egun payadoreek jendartean?

Payadoreak badu prestigio soziala, batez ere 1994. urtetik hona, Payadorearen Egun Nazionala izendatu zenetik. Baina hori lortzeko jende askok lan handia eta denbora luzean egin behar izan du, politikari askoren atea jo behar izan du, payadoreen jardunari balioa emateko.

Payadorea beti izan da ahotsik ez dutenen ahotsa, beti egon da herriaren alde, bazter-tuen alde. Beraz, payadorea beti izan da klase sozial xume-koa. Horregatik segur aski ez du izan politikarien bultzada handia eta autogestioaren bidea ibili behar izan du.

Teknikari begira jarrita, nola-koa da payadorearen inprobisazioa?

Payadoreak musikaren laguntza izaten du beti. Eta, normalean, payadoreak berak jotzen du gitarra, nahiz eta baden salbuespenen bat. Normalean binakako jarduna izaten da –bartzuetan hirukoa eta laukoa ere izan daiteke, baina horietan elkarrizketa ez da hain aise joaten– eta gaia ere inprobisatu egiten da, sortu egiten da bidean. Payadore batek bidea irekitzen du, *puntero*-a esaten zaio. Eta, besteak, segitu egiten dio.

ARACELI ARGÜELLO

PAYADORE ARGENTINARRA

Mintzolak eta Lankuk elkarrekin

antolatutako Nazioarteko

Inprobisatzaileen Biran parte hartzera

etorri da, lehen aldiz, Euskal Herrira.

Payadorea da, gaztea, emakumea eta

Argentinako Cordoba probintziakoa.

Kontrako korrontean igeri dabilenaren

indarrak, umetatik oso garbi zuen

payadorea izan nahi zuela. Eta lortu du.

Amagoia Mujika Telleria

Bien arteko lana izaten da normalean eta elkarrizketak garrantzia dauka.

Zure ustez, zein ezaugarri izan behar ditu payadore on batek?

Niretzat ezinbestekoa da payadoreak ez ahaztea herriaren ahotsa dela. Gai sozialekin kezkatuta egon behar du, horietan jantzia eta horiei abestu behar die. Payadoreak ez du bere burua aurkezten, herriak aukeratzen du herriaren ahotsa izan dadin. Hori ez luke inoiz ahaztu behar inprobisatzaileak. Diktadura desberdinen garaian, payadore askok alde egin behar izan zuten, errefuxiatu politiko modura.

Non kantatzen du payadoreak?

Ahal duen toki guztietan. Baina, esan bezala, normalean festa kreoleetan egoten da eta horiek igandero egiten dira. Bestelako musika jaialdietan ere egoten da, batzuetan festa irekitzeko, eta, beste batzuetan, ixteko.

Ohikoa al da payadoreak emakumeak izatea?

Ez da batere ohikoa, horretan ere sistemaren kontra noala sentitzen dut. Badira bizpahiru emakume, sona handikoak, Rio de la Plata eta Buenos Aires artekoak eta guztiak 50 urtetik gorakoak. Baina Cordoban ez dago payadorerik, ez du tradiziozik. Eta, gainera, gaztea naiz. Gaztea, emakumea eta payadoreek tradiziozik ez duten probintzia batekoa. Arauaren salbuespena naiz zalantzarik gabe.

Eta hori gustatzen zaizu?

Tira, akaso bai. Nik beti esaten dut ez naizela antisistema, kontrasistema baizik.

«Gaztea naiz, emakumea eta payadoreek tradiziozik ez duten probintzia batekoa, Cordobakoa. Arauaren salbuespena naiz zalantzarik gabe»

Nahi duzun guztiari kantatzen al diozu?

Argentinan payadoreen mundua oso matxista da. Payadore heldu askok ekidin egiten dute emakume payadore gazteekin kantatzea, eta, beste batzuek, kontrakoa, beti ez baitago emakume gazte batekin inprobisatzeko aukera. Baina gu errespetuz aritzen gara ohol-tzan haiekin gaudenean eta normalean ez gara saltsa handietan sartzen. Zaldi festa kreoleen kasuan, ez gara sakontasun handietan sartzen, pentsatzen baita emakumeek ezer gutxi dakitela zaldizkoen jardunari buruz. Oso zorrotz epaitzen gaituzte. Horregatik, normalean, emakumeak samurtasunari, maitasunari eta bakeari abesten dio.

Baina gustatuko litzaizuke gogoak ematen dizunari kantatzea?

Noski, eta egiten dut gainera. Baina pixkanaka eman beharreko pausoak dira eta horren jakitun naiz. Era berean, badakit atzetik datozen emakume gazteentzat eredu naizela eta hori ardura da niretzako. Izan dira emakume payadore gazteak, baina, une batean, utzi egin dute eta ama edo emazte izateko erretiratu dira oholztatik. Baina nik oso garbi daukat zer izan nahi dudana eta zer egin nahi dudana, ez daukat oholztatik jaisteko asmorik.

Nola datoz zure atzekoak?

Badatoz, baina mutilak batez ere. Bazen neskato bat, oso oso ondo inprobisatzen zue-

na, baina nerabezaroarekin batera utzi egin zuena. Hori askotan gertatzen da. Nerabezaroa sasoi korapilatsua da, nahasia eta asko markatzen ditu inprobisatzaileak. Ni, adibidez, 17 urte nituela hasi nintzen inprobisatzen eta ordurako menderatu samar neukan nerabezaroa. Baina Cordoban emakume payadore gehiago sortuko diren itxaropena ez dut galtzen.

Txapelketak izaten dira?

Sariketak egiten dira, gazteak motibatzeke eta payadoreei prestigioa emateko, bai soziala eta bai artistikoa. Baina nik ez dut parte hartzen, lehia ez zaidalako gustatzen. Ez nago sariketen kontra, baina nik ez dut parte hartzen.

Juan Carlos RUIZ | FOKU